

УДК 373.2:81'232

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-10\(28\)-1060-1070](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-10(28)-1060-1070)

Ніколаєску Інна Олександрівна доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної та спеціальної освіти, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, бул. Шевченка, 81, м. Черкаси, 18000, тел.:(0472) 372-142, <https://orcid.org/0000-0002-9928-9291>

Бондар Вікторія Григорівна кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри дошкільної та спеціальної освіти, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, бул. Шевченка, 81, м. Черкаси, 18000, тел.:(0472) 372-142, <https://orcid.org/0000-0001-8874-4319>

Мариняка Руслана Анатоліївна студентка кафедри дошкільної та спеціальної освіти, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, бул. Шевченка, 81, м. Черкаси, 18000, тел. : (0472) 372-142

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. Статтю присвячено теоретичному обґрунтуванню питання формування мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку. Наголошено, що формування мовленнєвої культури, розвиток мовлення дітей, мовленнєвих навичок, потреба у спілкуванні набуває особливого значення саме в дошкільному віці, оскільки знання, вміння та навички, які діти отримали в ранньому дитинстві, значним чином впливають на їх подальший розвиток. Наукові дослідження підтверджують, що розвиток мовлення – це не ізольований процес, а складова загального розвитку дитини. Мова не лише впливає на інтелект, а й формує особистість, визначає соціальну адаптацію. У формуванні мовлення дітей дошкільного віку, на думку педагогів-практиків, чільне місце посідає комплексний підхід, який включає як розвиток мовленнєвих навичок, так і виховання моральних цінностей. Авторами статті зазначено, що тяжкі мовленнєві порушення, такі як алалія чи дизартрія, істотно гальмують розумовий розвиток дитини, обмежуючи її здатність до абстрактного мислення, узагальнення та аналізу інформації. Це відбувається через те, що мова є основним інструментом пізнання світу, а її порушення перешкоджають повноцінному розвитку пізнавальних процесів. Обґрунтовано важливість формування словникового запасу дитини дошкільного віку,

оскільки достатній словниковий запас є основою для розвитку творчих здібностей дитини, адже саме слова дозволяють нам будувати складні речення, створювати образи та висловлювати абстрактні поняття. Зафіксовано, що навички культури мовлення допомагають дитині будувати міцні соціальні зв'язки. Вміння слухати, поважати думку інших та висловлювати свої думки ввічливо сприяє позитивному сприйняттю дитини оточуючими. У науковому дослідженні автори акцентують на тому, що розвиток мовлення у дошкільнят – це складний процес, під час якого діти не просто повторюють слова, а активно освоюють мову як засіб спілкування та пізнання світу.

Ключові слова: мовленнєвий розвиток дітей старшого дошкільного віку, активний словник, мовленнєві порушення, діалогічне та монологічне мовлення.

Nikolaesku Inna Oleksandrivna Doctor of Pedagogic Sciences, professor, Head of the Department of Preschool and Special Education, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, 18000, Cherkasy, 24 O. Dashkevicha St., tel: (0472) 31-72-83, <https://orcid.org/0000-0002-9928-9291>

Bondar Viktoria Hryhorivna candidate of pedagogical sciences, senior lecturer of the department of preschool and special education, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Cherkasy, O. Dashkevich St., 24, Cherkasy, 18001, <https://orcid.org/0000-0001-8874-4319>

Maryniaka Ruslana Anatolyivna student at the Department of Preschool and Special Education Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, 18000, Cherkasy, 24 O. Dashkevicha St., tel: (0472) 31-72-83

FEATURES OF THE SPEECH DEVELOPMENT OF CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE

Abstract. The article is devoted to the theoretical substantiation of the issue of the formation of speech development of children of older preschool age. It is emphasized that the formation of speech culture, the development of children's speech, speech skills, the need for communication acquires special importance precisely in the preschool age, since the knowledge, skills and abilities that children acquired in early childhood significantly influence their further development. Scientific studies confirm that the development of speech is not an isolated process, but a component of the overall development of a child. Language not only affects intelligence, but also shapes personality and

determines social adaptation. In the formation of the speech of preschool children, according to practicing teachers, a comprehensive approach, which includes both the development of speech skills and the education of moral values, occupies a prominent place. The authors of the article stated that severe speech disorders, such as alalia or dysarthria, significantly inhibit the child's mental development, limiting his ability to think abstractly, generalize and analyze information. This is due to the fact that language is the main tool for learning about the world, and its violations prevent the full development of cognitive processes. The importance of the formation of a preschool child's vocabulary is substantiated, since a sufficient vocabulary is the basis for the development of a child's creative abilities, because it is words that allow us to build complex sentences, create images, and express abstract concepts. It is recorded that speech culture skills help a child to build strong social ties. The ability to listen, respect the opinion of others and express one's opinions politely contributes to the positive perception of the child by others. In the scientific study, the authors emphasize that the development of speech in preschoolers is a complex process during which children do not simply repeat words, but actively master language as a means of communication and learning about the world.

Keywords: speech development of older preschool children, active vocabulary, speech disorders, dialogic and monologic speech.

Постановка проблеми. У сучасному світі особливого значення набуває проблема мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку. Статистичні дані стверджують, що кожного року збільшується кількість дітей дошкільного віку, які мають порушення мовлення. Зменшити кількість таких дітей, на думку фахівців, можливо, але для цього потрібно проводити клопітку та довготривалу роботу. Така робота полягає у ранній діагностиці різноманітних відхилень, у тому числі і мовленнєвих.

Мовленнєва діяльність дитини дошкільного віку включає в себе вміння використовувати мовлення в конкретних ситуаціях, використовувати вербальну та невербальну систему знакової комунікації, що є важливою складовою розвитку особистості дитини. Повноцінний мовленнєвий розвиток істотно впливає на підготовку дітей до школи та подальше навчання. Саме у дошкільному віці потрібно звертати увагу на мовлення дитини, щоб вчасно виявити певні порушення та продумати подальшу корекційну роботу.

Розвиток мовлення дитини відбувається паралельно з фізичним і психічним розвитком. Усі психічні процеси у дитини – сприймання, увага, пам'ять, мислення, цілеспрямована поведінка – відбуваються за безпосередньої участі мовлення. Одним із важливих завдань педагогів є рання та

всєбічна допомога дітям з особливими освітніми потребами набути навички усного та письмового мовлення, інтеграція їх у освітній процес, підвищення рівня самостійності у садочку, школі та соціальному житті.

На жаль, батьки та педагоги не завжди звертають достатню увагу на особливості мовлення дитини у ранньому віці, що і сприяє розвитку мовленнєвих порушень. Відповідно постає питання про важливість проведення ранньої діагностики та подальшої корекції мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку.

Розвиток мовлення передбачає оволодіння мовою як засобом спілкування та культури; збагачення активного словника; розвиток зв'язного, граматично правильного діалогічного та монологічного мовлення; розвиток мовленнєвої творчості; розвиток звукової та інтонаційної культури мови, фонематичного слуху, знання книжкової культури, дитячої літератури, розуміння текстів різних жанрів дитячої літератури на слух; формування звукової аналітико-синтетичної активності як передумови навчання читання та письма [8].

Мова не є вродженою здатністю дитини, вона формується поступово у процесі її зростання та розвитку. Одними із головних завдань, які покладаються на вихователів – це активізувати мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку, спрямувати цей процес у потрібне русло, сприяти закріпленню культури мовлення та грамотності у дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дошкільному віці мовлення являє собою універсальну умову формування та розвитку особистості дитини. Одним із основних завдань мовленнєвого розвитку дитини є формування зв'язності мовлення, що передбачає засвоєння дитиною правильної звуковимови, широкий словниковий запас та граматична правильність мовлення. Зв'язне мовлення забезпечує можливість брати участь у комунікації з дорослими та іншими дітьми, а також здобувати необхідну дитині інформацію, отримувати знання про навколишній світ, адекватно висловлювати власні наміри, побажання, уміти підтримувати розмову, налагоджувати контакт тощо. Нині сучасні дослідники продовжують активно досліджувати різні аспекти мовленнєвого розвитку дітей (О. Білан, А. Богущ, М. Вашуленко, Л. Зданевич, Л. Іщенко, Л. Калмикова, О. Кононко, К. Крутій, Т. Науменко, Т. Піроженко та інші).

Дослідниця А. Богущ розглядає розвиток мовлення як один із важливих чинників підготовки дитини до школи; як інтегрований чинник особистісного зростання, оскільки мовлення має безпосередній вплив на інтелектуальні процеси та властивості. На її думку, основними його складовими є чітка артикуляція й вимови, засвоєння виразності мовлення, оволодіння вміннями створення граматичних структур, накопичення та

активне використання слів, активне словотворення, моральні норми та правила спілкування, засвоєння структури мови, вільне використання у поведінці та діяльності різних форм мовлення, загальна культура мовлення [2]. Науковиця зазначає, що серед багатьох видів діяльності мовленнєва є найбільш визначальною, адже саме з неї беруть початок та розвиваються інші діяльності.

Мета статті – проаналізувати особливості формування мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку, виявити основні чинники, що впливають на цей процес, та окреслити ефективність співпраці батьків та педагогів щодо успішного розвитку мовлення у дітей цього віку.

Виклад основного матеріалу. Порушення мовлення, в залежності від їхньої складності, можуть значно ускладнювати життя дитини, негативно впливаючи на її навчання, спілкування з однолітками та дорослими, а також на формування її особистості. Через порушення мови діти відчувають труднощі у спілкуванні з однолітками та дорослими, що може призвести до соціальної ізоляції та негативно вплинути на формування їхнього мислення, пам'яті та уваги. Крім того, такі порушення часто провокують емоційні розлади, знижують самооцінку та ускладнюють процес адаптації до навколишнього світу. Тяжкі мовленнєві порушення (такі як алалії, загальний недорозвиток мовлення, дизартрія, заїкання) можуть різною мірою впливати на ті чи інші компоненти психіки в цілому, на розумовий розвиток, особливо на формування вищих рівнів пізнавальної діяльності, що обумовлено тісним взаємозв'язком мовлення і мислення та обмеженістю соціальних, зокрема мовленнєвих контактів, у процесі яких здійснюється пізнання дитиною навколишнього світу. Для дітей з важкими порушеннями мовлення, що мають нормальний слух та збережений інтелект, притаманне різке обмеження засобів мовленнєвого спілкування. Такі діти мають неповноцінний мовленнєвий запас, у деяких випадках спілкування зовсім неможливе [9]. Хоча більшість таких дітей розуміють звернене до них мовлення, але вони не можуть самостійно вербально спілкуватися з іншими. Це впливає на становище дітей у колективі, адже вони частково або повністю втрачають можливість брати участь в іграх з однолітками та спілкуванні з дорослими.

Мовлення дітей починає формуватися в ранньому дитинстві, але найбільше воно формується та удосконалюється в старшому дошкільному віці, коли діти готуються йти до школи. Порівняно з раннім, молодшим і середнім віком мовлення старших дошкільників повинно досягати високого рівня розвитку.

Проаналізоване нами чинне навчально-методичне забезпечення, яке використовують в освітньому процесі заклади дошкільної освіти свідчить,

що, наприклад, освітня лінія «Мовлення дитини» у Базовому компоненті дошкільної освіти полягає в засвоєнні дитиною культури мовлення і спілкування, елементарних правил користування мовою в різних життєвих ситуаціях; володіння мовою як засобом навчання і спілкування є найважливішим досягненням дітей в дошкільному віці. «Каналом зв'язку» є мова, за допомогою якої діти отримують інформацію з немовних сфер життя, засобом пізнання світу. Мовленнєве виховання забезпечує духовно-емоційний розвиток дитини через органічний зв'язок із національним вихованням. Також мовленнєва діяльність дітей дошкільного віку складається із різних видів говоріння та слухання, під час яких формуються мовленнєві навички та вміння [1].

Відповідно до Базового компоненту дошкільної освіти кінцевою метою мовленнєвого розвитку дитини старшого дошкільного віку виступає сформованість у неї комунікативної компетенції. Головним інструментом виступає мовленнєвий розвиток дитини, завдяки якому вона встановлює контакт із довкіллям. Можна сказати, що саме завдяки довкіллу відбувається соціалізація дитини [1].

Проте, коли дитина має порушення у мовленнєвому розвитку, то ці можливості будуть обмеженими. Не дивлячись, яка буде форма та ступінь мовленнєвого порушення, у дитини буде проявлятися порушення комунікативної здібності. Основна ознака таких дітей – це відсутність мотивації до комунікації з однолітками та дорослими, різка зміна поведінки, підвищена емоційна стомлюваність, неможливість орієнтуватися у певній ситуації взагалі або лише з допомогою дорослого. Це вимагає детального вивчення особливостей спілкування таких дітей, довготривалого навчання засобів спілкування і умінь їх застосовувати на практиці. Крім того, саме спілкування є ефективним засобом закріплення нових умінь і навичок усного мовлення та розвитку зв'язного мовлення.

У дітей з тяжкими мовленнєвими розладами відмічаються відхилення у емоційно-мотиваційній та вольовій сферах, оскільки саме в них відображаються особистісні та психічні зміни. Гармонія чи дисгармонія цієї сфери визначають усе життя дитини, її психічний розвиток, спілкування, діяльність. Часто те чи інше порушення вищих психічних функцій тягне за собою особистісні порушення, а деформація особистості призводить до відставання у розвитку когнітивної сфери [4].

Дошкільний вік є найсприятливішим для оволодіння рідною мовою. У старшому дошкільному віці дуже інтенсивно розвиваються комунікативні форми і функції мовної діяльності, вдосконалюються практичні мовні навички. Занадто швидко формується словниковий обсяг мовлення та відбувається усвідомлення мовної діяльності загалом.

Діти старшого дошкільного віку активно засвоюють мовлення, оскільки це зумовлює їхні потреби щось дізнатись, про щось розповісти, поділитися з кимось своїми переживаннями. Дитина росте та розвивається, відповідно розвивається її мовлення. Основними структурними компонентами мовлення є: словник, граматична будова та звуковий склад.

Оволодіваючи мовою в процесі спілкування з дорослими, дитина отримує не тільки засіб ефективного спілкування з оточенням, а й засіб успішного керування власною поведінкою. За допомогою мови дитина може формулювати мету своїх дій, планувати їх послідовність і порівнювати зміст та завдання діяльності. Саме мова супроводжує всі види діяльності дитини дошкільного віку, сприяє встановленню та розвитку соціальних контактів, стає ефективним інструментом мислення. Зміст і форми висловлювань дітей залежать від форм спілкування та комунікативних завдань самої дитини. У процесі спілкування мовлення вдосконалюється та набуває нових якостей, зумовлює перебудову психічних процесів. Основними напрямками розвитку мовлення є розширення лексичного запасу слів і граматичної мовленнєвої структури [6].

У дітей старшого дошкільного віку активно збільшується словниковий запас мови. Це залежить від умов життя, виховання та індивідуальних особливостей дитини. Порівняно з дітьми раннього віку словник старших дошкільників повинен збільшуватися втричі:

- у 3 роки дитина засвоює приблизно 1200-1500 слів;
- у 4 роки – 2000 слів;
- у 5 років - 2500-3000 слів;
- у 6-7 років - 4000- 4500 слів [3].

Щоб розширити у дітей словниковий запас слів, потрібно завжди спонукати їх до чогось нового, цікавого, пізнавального. Доцільно проводити різні вправи та ігри для збагачення словникового запасу, вчити різні віршики, читати багато книг, розповідати дітям цікаві та пізнавальні історії.

Процес формування словника у дітей з мовленнєвими порушеннями є більш складним. Він вимагає тривалого часу та знаходження індивідуального підходу до кожної дитини.

Якщо дитина має достатній словниковий запас слів, то вона вже може складати розповідь на основі власного досвіду, творчу розповідь на відповідну тему та за картиною, передавати зміст почутих казок та оповідань. Дітям із незначним словниковим запасом притаманні певні проблеми з розумінням та вживанням слів, що може вплинути на їх соціалізацію та подальшу успішність у навчанні.

Накопичений у мовленні дошкільника словниковий запас слів не може самостійно забезпечити спілкування і пізнання. Для цього необхідно

вміти будувати словосполучення і речення відповідно до граматичних правил мови. Тому у дошкільному віці також активно розвивається граматична будова мови. Відбувається засвоєння типів відмін і відмінювання, чергування звуків, способів словозміни і словотворення, діти вчаться будувати складні речення. Засвоєння відмінкових форм у старших дошкільників зазвичай відбувається внаслідок їх орієнтації на форму слова, тобто на його закінчення у називному відмінку [7].

Розвиток граматично правильного мовлення дитини відбувається завдяки активній мовленнєвій практиці, накопичування власного досвіду правильного використання мовлення в різних життєвих ситуаціях, через наслідування мовлення дорослих. Дітей із порушенням мовлення потрібно постійно мотивувати, активно залучати до спілкування, мовленнєвих ігор, створювати ситуації успіху.

Тому батьки та вихователі повинні не лише стежити, щоб діти правильно вживали речення під час розмови, слова в певному роді, числі, відмінку, дотримувалися чергування звуків при відмінюванні іменників та дієслів, але й самим дотримуватися таких правил у власному мовленні.

Діти старшого дошкільного віку повинні чітко чути та вимовляти всі звуки рідної мови, розуміти, з яких звуків складаються слова. Важливо, щоб їхня мова була виразною, а інтонація передавала різні емоції. Крім того, діти повинні вміти регулювати темп і гучність мовлення, правильно ставити наголоси. Крім основних структурних компонентів мовлення у дітей потрібно формувати діалогічне та монологічне мовлення.

Діалогічне мовлення необхідно формувати починаючи з молодшого дошкільного віку. Протягом усього дошкільного дитинства необхідно вчити дітей уважно слухати і розуміти мовлення дорослих і однолітків, вміти правильно відповідати на питання, виховувати бажання підтримувати розмову з дорослими та однолітками [5].

У дітей старшого дошкільного віку слід формувати вміння брати участь у колективній розмові, коротко та розгорнуто відповідати на запитання, спонукати інших до розмови. При цьому розмовне мовлення дітей повинне бути виразним.

У процесі спілкування слід виховувати у дітей навички культури мовлення. Діти повинні розуміти, що не варто втручатися в розмову старших, не можна перебивати співрозмовника, під час розмови не потрібно відвертатися чи опускати голову. Під час розмови діти повинні спокійно слухати та дивитися в очі тому, хто говорить, не дозволяти собі грубого та зневажливого тону.

Оволодівши діалогічним мовленням, діти починають інтенсивно оволодівати монологічним. Діти опановують монолог поступово. Залежно

від віку дитина спочатку вчиться розуміти розповідь, а потім самостійно її розповідати: переказувати невеликі казки, описувати іграшку, предмет, картинку, складати розповідь за сюжетною картинкою та про події з власного життя. У старших дошкільників вимоги до розповідей та переказів підвищуються. Діти повинні дотримуватися чіткої композиції, логіки розвитку сюжету, достовірно зображувати дійсність у розповідях на реальні теми, давати оцінку життєвим явищам, фактам [5].

Оволодіння монологічним мовленням для дитини – це найвище досягнення розвитку мовлення у старшому дошкільному віці. Адже саме монолог включає в себе ті мовленнєві знання, які дитина набула раніше: засвоєння звукової сторони мовленнєвого сприйняття, розширення словникового лексичного запасу, вивчення граматики та граматичної правильності побудови мови.

Мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку можна назвати складним психологічним процесом. Діти не просто відтворюють почуту мову, а у них ще з раннього віку формуються певні знання, уміння та навички, які вони потім проявляють в соціальній та інтелектуальній активності у колі однолітків та дорослих. Щоб створити оптимальні умови для мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку та дітей з мовленнєвими порушеннями, вихователям слід використовувати різні форми роботи: заняття, ігри, проблемні ситуації та інше.

Дошкільникам п'ятого року життя можна запропонувати різні вправи та ігри на порівняння предметів. За допомогою них діти вчитимуться розрізняти предмети за розміром, формою, кольором та іншими ознаками. Спочатку навчаємо дітей порівнювати однотипні предмети, які відрізняються лише за однією ознакою. Можна порівняти м'ячі або палички однакові за кольором, але різні за розміром. Потім пропонуємо дітям порівнювати предмети за тематикою, наприклад овочі або фрукти. Вже після цього можна переходити до порівняння предметів за різною тематикою, яким властиві одна або декілька спільних ознак. Наприклад: м'яч-кавун, м'яч-апелсин. Такі вправи сприяють у дітей розвитку слухового та зорового сприйняття, уваги, мовлення. Також вони готують дітей до самостійного описування предметів та збагачення словникового запасу.

Дітям шостого та сьомого року життя потрібно пропонувати вже більш складні завдання. Ефективними для розвитку та корекції мовлення будуть такі вправи, де дітям потрібно самостійно давати відповідь на певні питання. Під час таких вправ вони використовуватимуть ті мовленнєві знання та навички, які набували раніше. Доцільним буде проведення конкурсу читання віршів напам'ять. Адже саме завдяки римованим рядкам

дітям краще запам'ятовуються не лише слова, а й цілі речення. Спроба відтворити вірш з пам'яті допоможе дитині опанувати навички зв'язного мовлення.

Мовлення є свідченням мовленнєвої культури особистості, її особистісного та психічного розвитку. Коли дитина дорослішає, то з віком збільшується кількість знань, які вона повинна засвоїти. Щоб допомогти дітям впоратися з труднощами, які з часом можуть виникнути, потрібно подбати про своєчасне формування їх мовлення, адже це головна вимога до успішного навчання та виховання. Мова дитини не є вродженою, вона закладається і формується ще в ранньому дитинстві. А правильна вимова дитини є частиною її повноцінного розвитку. Тому розуміння мови інших, висловлювання власних думок, бажань, спілкування з дорослими та однолітками – все це активно залучає дитину до повноцінного життя, збагачує мислення, сприяє корекції мовленнєвого розвитку та формуванню гармонійної особистості.

Висновки. Мовленнєвий розвиток дитини – це один з основних чинників становлення особистості в дошкільному дитинстві. За допомогою мови дитина має можливість пізнати світ, висловити свої власні думки та погляди. Щоб досягти успіху при формуванні мовлення у дітей з мовленнєвими порушеннями важливо мати відповідну підтримку від батьків та педагогів, які допоможуть дитині розуміти нові слова та правильно використовувати їх у різних ситуаціях, а також створювати сприятливу атмосферу для навчання та розвитку мовлення.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі є аналіз ефективності різних методик та програм розвитку мовлення в закладах дошкільної освіти.

Література:

1. Рібцун Ю. В. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення : програмно-методичний комплекс. Київ, 2012. 258 с.
2. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: підручник. Вид. 2-ге, доповнене. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2015. 704 с.
3. Трофименко Л. І. Алалія: підтримка дитини з особливими мовленнєвими потребами в освітньому середовищі: навч. – метод. посіб. Київ. 2023. 180 с.
4. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція). URL: <https://vseosvita.ua/test/bazovyikomponent-doshkilnoi-osvity-nova-redaktsiia-2021-roku-241300.html> (дата звернення 30.09.2024).
5. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: зб. наук. праць / за ред. В.В. Засенка. К.: ТОВ «Наша друкарня», 2020. Вип. 16. 292. С.
6. Павелків Р. В. Розвиток лексичного запасу і граматичної будови мовлення дітей дошкільного віку. Westudents: веб-сайт. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/76340-rozvitok-leksichnogo-zapasu-gramatichno-budovi-movlennya-dtey-doshklnogo-vku.html> (дата звернення 02.10.2024).

7. Іванова Т. Взаємозв'язок мовлення й інтелекту: причини порушень психічного розвитку / Т. Іванова // Дефектолог. 2019. № 11. С. 4–19.

8. Поніманська Т. І., Дичківська І. М. Дошкільна педагогіка. Практикум : Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів, спеціальність «Дошкільне виховання» / Поніманська Т. І., Дичківська І. М. Київ : Видавничий Дім "Слово", 2018. 352 с.

9. Основні напрямки в роботі з розвитку мовлення у дошкільників. Logoclub: веб-сайт. URL: <https://www.logoclub.com.ua/poradi-logopeda/rozvitok-movlennya/61-osnovni-napryamki-v-roboti-z-rozvitku-movlennya-u-doshkilnikiv> (дата звернення 30.09.2024).

References:

1. Ribtsun, U. V. (2012) Korektsiina robota z rozvytku movlennia ditei piatoho roku zhyttia iz fonetyko-fonematychnym nedorozvytkom movlennia : prohramno-metodychnyi kompleks [Corrective work on speech development of children of the fifth year of life with phonetic-phonemic underdevelopment of speech: program and methodical complex]. Kyiv. 258 p. [in Ukrainian].

2. Bohush A. M. (2015) Doshkilna linhvodydaktyka: Teoriia i metodyka navchannia ditei ridnoi movy v doshkilnykh navchalnykh zakladakh [Preschool linguistic didactics: Theory and methods of teaching children's native language in preschool educational institutions]. Kyiv: Vydavnychi Dim «Slovo». 704 p. [in Ukrainian].

3. Trofymenko L. I. (2023) Alaliia: pidtrymka dytyny z osoblyvymy movlennievymy potrebamy v osvithomu seredovyshchi [Alalia: supporting a child with special speech needs in an educational environment]. Kyiv. 180 p. [in Ukrainian].

4. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity v Ukraini (nova redaktsiia) [Basic component of preschool education in Ukraine (new edition)]. URL: <https://vseosvita.ua/test/bazovyi-komponent-doshkilnoi-osvity-nova-redaktsiia-2021-roku-241300.html> [in Ukrainian].

5. Zasenka V.V. (2020) Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy [Education of persons with special needs: ways of development] Kyiv: TOV «Nasha drukarnia», 292 p. [in Ukrainian].

6. Pavelkiv R. V. Rozvytok leksychnoho zapasu i hramatychnoi budovy movlennia ditei doshkilnoho viku [Development of vocabulary and grammatical structure of speech of preschool children]. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/76340-rozvitok-leksychnogo-zapasu-gramatichno-budovi-movlennya-dtey-doshkilnogo-vku.html> [in Ukrainian].

7. Ivanova T. (2019) Vzaiemozviazok movlennia y intelektu: prychny porushen psykhychnoho rozvytku [The relationship between speech and intelligence: causes of disorders of mental development]. Defektoloh. № 11. P. 4-19 [in Ukrainian].

8. Ponimanska T. I., Dychkivska I. M. (2018) Doshkilna pedahohika. Praktykum [Preschool pedagogy. Practicum]. Kyiv : Vydavnychi Dim "Slovo" 352 p. [in Ukrainian].

9. Osnovni napriamky v roboti z rozvytku movlennia u doshkilnykh [The main directions in the work on the development of speech in preschoolers]. URL: <https://www.logoclub.com.ua/poradi-logopeda/rozvitok-movlennya/61-osnovni-napryamki-v-roboti-z-rozvitku-movlennya-u-doshkilnikiv> [in Ukrainian].